

כיצד מחנכים ילדים לקחת אחריות?!

כיצד מביאים אותם לעשות מתוך עצמם את מה שצריך?!

האם שמעתם את עצמכם אומרים לילדיכם את אחד מהמשפטים הבאים: "מתי תיקח כבר אחריות?!" או "למה את לא לוקח אחריות?!" או "כמה פעמים כבר דיברנו על...?" או "הרי סיכמנו ש...?" או "אז למה זה לא קורה...?!"
האם אתם מזהים את צילי המשפטים הכועסים והמתוסכלים הללו, שזורקים לאוויר שאלות רטוריות שלא יקבלו לעולם מענה...
האם מצאתם את עצמכם אומרים לילדה: "תלמדי למבחן בעצמך, זאת אחריות שלך" אבל אחרי כמה דקות מתחילים לדרבן אותו להתחיל ללמוד, וכועסים שהוא לא עושה זאת כבר. אותו דבר לגבי סידור החדר, העזרה בבית, עם האחים הקטנים, או הכלב. למה הם לא עושים מעצמם את מה שמצופה מהם לעשות, מבלי שצריך יהיה לרוץ אחריהם ולהשגיח שדברים יבוצעו?!

הורים רבים מייחלים להגיע למצב בו הילדים יקחו אחריות, ולא צריך יהיה להשגיח עליהם, לדרבן אותם, ולהגיד להם שוב ושוב מה לעשות. כשילדים לוקחים אחריות ההורה יכול פחות להתאמץ כי דברים קורים מעצמם- וזו הקלה בעומס ההורות. בנוסף, הורה לילדים אחראים מרגישים, שהצליח בחינוך כי הילדים הפנימו את הערכים והדרישות שלימדו אותו, ומבצעים אותם מתוך עצמו. ילדים אחראים מסבים להוריהם קורת רוח וסיפוק.
ילדים שלא לוקחים אחריות מעוררים בהוריהם תחושות כעס ותיסכול על הכשלון החינוכי- הם לא מבינים למה הילדים לא מסוגלים לעשות מה שמתבקש ואפשרי שייעשה. למה זה לא עובד?! מרגישים תחושות ניצול- הרי נותנים לילדים את כל הטוב שבעולם, מטפלים בהם, מסבירים להם, אז למה הם לא מסוגלים בתמורה לעשות מעצמם את הדברים הקטנים שמבקשים מהם?! ובעיקר מרגישים חוסר אונים- לא יודעים מה עוד צריכים לעשות כדי שהילדים יקחו סוף סוף אחריות.

אם במאמרים הקודמים התייחסתי לקשיים ולדרכים להשיג משמעת (לגרום לילדים לציית לדרישות שלנו) הרי הפעם אנסה לדבר על הקשיים והדרכים להשיג משמעת פנימית- אחריות. איך להביא את הילדים לעשות מעצמם את הדברים שאנחנו רוצים והם לא?! אנסה לענות.

נתחיל בהגדרת המושג אחריות. במילון מגדירים אחריות: "מילוי באמונה ובשיקול דעת מה שהאדם קיבל על עצמו"

כלומר, כדי שילדים (או מבוגרים) יקחו על עצמם אחריות הם צריכים לרצות (לקבל על עצמם) לבחור (שיקול דעת) ולהאמין שמסוגלים לבצע (מילוי באמונה).

זו הסיבה שילדים לוקחים אחריות על מה שחשוב להם, ולא ישכחו את החוג, או תוכנית הטלוויזיה או הבילוי שחשוב להם. כי הם רוצים, כי בחרו בזה ומנסיון עבר ראו שזה מצליח להם. לעומת זאת את המשימות החינוכיות שמטילים

המבוגרים: שיעורי בית, סידור חדר וכו' - הם לא רוצים, לא בחרו, ומנסיון עבר גם לא ממש הצליחו בביצועם. אז למה שתקרה אחריות?!
לכן, המלצתי הראשונה להורים היא להבין ולקבל, שהילדים לא רוצים לעשות את המשימות החינוכיות השונות שכה חשובות וברורות לנו!
הסיכוי שיעשו זאת מרצונם הטבעי - נמוך מאוד. חבל לכם לצפות ולהתאכזב. היו ריאליים - במקרים רבים תצטרכו להמשיך להפעיל משמעת, להגיד לילדים מה לעשות, לעקוב ולוודא שיעשו. אפילו שדברים נאמרו כבר 'אלף פעמים' והגינתי שיעשו מעצמם, בפועל נדרשת משמעת ישירה. זה לא כשלון או סימן למשהו לא בסדר, זו הטכניקה המתבקשת ברוב המצבים החינוכיים.

מתי כן יש סיכוי להגיע ללקיחת אחריות?! במצבים בהם הצלחנו להביא את הילדים לרצות לעשות את הדברים. לבחור בהם, ולהאמין שהם מסוגלים. מדובר בתהליך, אי אפשר להגיד לילדים 'תיקחו אחריות' הם צריכים לבחור בה, לרצות בה, וההורים רק יכולים ליצור תנאים שיגבירו את סיכויי ההצלחה לכך. לדוגמא: אני כהורה רוצה שהילד יסדר את החדר באחריותו. צריך לברר למה יהיה שווה לו לרצות לסדר את החדר? לא לחשוב על השיקולים שלי כמבוגר אלא על השיקולים שלו כילד. אולי שווה לו לסדר כדי שאפסיק לצעוק, כדי שיוכל ללכת לדברים שמעניינים אותו. אם יהיה שווה לילד לסדר את החדר הוא יבחר בכך, יבצע ויצליח וימשיך הלאה באחריות

המלצתי להורים לכן:

- בררו למה שווה לילדים לעשות את הדברים שהם לא רוצים (פרדוקס אומנם אך אפשרי). אתם יכולים לשאול אותם ישיר ולהקשיב לתשובות.
- הציבו בפני הילדים בחירה. למשל: "את יכולה לסדר את החדר וללכת לטלוויזיה או לא לסדר ולהפסיד את התוכנית. תבחרי". בחירה מעודדת אחריות. מה שחשוב הוא להוציא לפועל את תוצאות הבחירה. אם הילדה בחרה לא לסדר, לא לתת לו את הטלוויזיה. שילמד את הקשר בין ההתנהגות לתוצאה. זה חינוך לאחריות.
- ותמיד הקפידו על חיזוק האמונה של הילד בעצמו, שהוא יכול לעשות את הדברים. גם אם היום לא סידר את החדר, או לא הכין שיעורים - עודדו אותו שמחר יוכל. תנו מחמאות גם על הצלחות חלקיות. כך יהיה לילדים יותר רצון לקחת אחריות ולהצליח.
- ביחרו כל פעם נושא אחד בו אתם רוצים לעסוק בחיזוק האחריות. השקיעו בו מאמץ, ואחרי מספר שבועות תראו תוצאות. תהנו מההישג ועיברו לנושא הבא. כל פעם בהתאם לכוחות שלכם, ולכוחות של הילדים

הרחבה בנושא האחריות תמצאו בספריי המפורטים בהמשך.

בינתיים - שיהיה בהצלחה, ובהנאה...
ממני, חלי ברק- שטיין

פסיכולוגית חינוכית מומחית. יועצת להורים, משפחות וזוגות.
מחברת הספרים: 'בגובה העיניים', 'תקשיבו לי רגע', 'כשהילדים יוצאים
מהבית'

www.helibarak.com
helibarak1@gmail.com